

Polijas virzība projām no fosilajiem resursiem. Problēmas un iespējas.

Zemeunvalsts.lv apkopojums no Polijas informācijas vietnēm

Polijas energoapgāde joprojām ir lielā mērā atkarīga no fosilā kurināmā, un ogles ir lielākais un redzamākais slogs, kas ietekmē Polijas ietekmi uz klimatu. Austrumeiropas lielākā ekonomika plāno pakāpeniski pārtraukt ogļu izmantošanu, aizstājot tās ar atjaunojamo energoresursu un kodolenerģijas ražošanu. Vienlaikus Polija joprojām ir vienīgā valsts Eiropā, kurai nav noteikts šā uzdevuma izpildes beigu datums. Enerģētikas krīze, ko izraisīja Krievijas iebrukums Ukrainā, tomēr ir mudinājusi Poliju paātrināt atteikšanos no oglēm un palielināt atjaunojamās enerģijas jaudu. Poļu jaunā valdība pēc 2023. gada vēlēšanām solīja vēl aktīvāku rīcību enerģētikas pārejā, taču līdz šim vēl nav izstrādājusi nepieciešamo politiku un tiesību aktus.

Polija 2022. gadā radīja aptuveni 11 % no Eiropas Savienības kopējām SEG emisijām. Oglekļa emisijas ir samazinājušās par vairāk nekā 30 procentiem kopš to maksimālā līmeņa sasniegšanas pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados. Lielākā daļa samazinājuma notika 90. gados, sabrūkot padomju sistēmai un aizejot no rūpnieciskās plānveida ekonomikas. Kopš 2001. gada emisiju līmenis nav būtiski mainījies. Polijas pašreizējais siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas mērķis ES līdz 2030. gadam (iekšzemes transportam, ēkām, lauksaimniecībai, sīkražošanai un atkritumiem) ir 17,7 % salīdzinājumā ar 2005. gadu. Tas ir daudz mazāk nekā tādās valstīs kā Vācija vai Dānija (50 %). Polijas kopējās emisijas 2022. gadā bija tikai par diviem procentiem mazākas nekā 2005. gadā.

Polijā 2023. gadā ievērojami samazinājās ogļu īpatsvars elektroenerģijas bilancē, no 70 % iepriekšējā gadā līdz 61 %. Savukārt 2024. gada pirmajā pusgadā valsts palielināja no atjaunojamajiem energoresursiem saražotās elektroenerģijas īpatsvaru līdz vairāk nekā 28 procentiem. Taču pat pieaugot atjaunojamo energoresursu īpatsvaram, elektroenerģijas ražošana joprojām ir ļoti atkarīga no oglēm. Polijas elektroenerģijas nozarei ir visaugstākā oglekļa intensitāte Eiropas Savienībā, tāpēc ogļu izmantošanas pakāpeniska pārtraukšana ir viens no galvenajiem

uzdevumiem. Turklāt Polija ir vienīgā valsts ES, kurai nav oficiāli noteikts datums, līdz kuram jāpārtrauc izmantot ogles. Valsts enerģētikas nozarē dominē lieli, valstij piederoši vai daļēji valstij piederoši uzņēmumi, piemēram, naftas koncerns *Orlen* vai *Polska Grupa Energetyczna (PGE)* - enerģētikas uzņēmums, kam pieder ogļu elektrostacijas un raktuves.

Polijai ir izdevies dažādot gāzes, naftas un ogļu piegādes, jo tā bija lielā mērā atkarīga no Krievijas importa. 2023. gadā tika ieviestas subsīdijas, lai saglabātu zemas gāzes un elektroenerģijas cenas, taču tas valstij izmaksāja desmitiem miljardu eiro. Jaunā valdība pagarināja subsīdijas līdz 2024. gada pirmajai pusei un ieviesa jaunus pasākumus, lai saglabātu zemākas cenas otrajā pusgadā (paaugstināts cenu ierobežojums un mērķdotācija). Polijas parlaments nobalsoja par cenu iesaldēšanas pagarināšanu līdz 2025. gada septembra beigām.

Polija gatavojas arī jaunam bēgļu skaita pieaugumam no Ukrainas, jo kaimiņvalstī pieaug Krievijas iebrucēju nodarītie postījumi tās enerģētikas infrastruktūrai un tādejādi daudzi ukraiņi var doties bēgļu gaitās, jau tagad eksperti vērtē, ka Ukrainas iedzīvotāju skaits ir samazinājies līdz apmēram 29 miljoniem un to cilvēku, kas vēlas atstāt valsti skaits var pieaugt arī turpmāk.

Gaisa piesārņojums ir nopietna sabiedrības veselības problēma, ko rada ne tikai automašīnas, bet arī krāsnis, jo neviena cita ES valsts apkurei neizmanto gandrīz tik daudz ogļu.

Nozīmīgākie pārejas posma faktori Polijas enerģētikas pārejas procesā

“Ogļu slogs” - ogļu enerģija ir vissmagākais slogs Polijas enerģētikas pārejas procesā. Iepriekšējā valdība paziņoja, ka Polija būs pēdējā ES valsts, kas izmantos ogles elektroenerģijas ražošanai līdz pat 2040. gadiem. Tā kā elektrostacijas noveco un tuvojas valsts subsīdiju beigas, daudzas ogļu elektrostacijas tiks slēgtas agrāk, nekā plānots. Polijā var rasties elektroenerģijas ražošanas pārtraukums. Jaunā koalīcijas valdība plāno paātrināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu, kas, ja tiks īstenots, līdz 2030. gadu beigām ogļu izmantošana vairs nebūs nepieciešama. Tomēr gandrīz gadu pēc nākšanas pie varas valdība joprojām nav izstrādājusi tiesību aktus, kas atvieglotu šīs ieceres īstenošanu. Ir izstrādāti tikai pārejas plāni ogļu reģioniem, bet ne visi no tiem saņems Eiropas finansējumu - brūnogļu raktuve Turovas reģionā

netika apstiprināta atbalstam, jo ogļu ieguvu plānots turpināt līdz 2044. gadam. Gadu pēc jaunās valdības stāšanās amatā ir pazīmes, kas liecina, ka Polijas mērķis ir pagarināt jaudas tirgus atbalstu oglēm arī pēc 2030. gada un kā pagaidu risinājumu tā gatavojas ieguldīt dabasgāzes ražošanā. Ieguvu Belhatovas brūnogļu karjerā, kas ir lielākā šāda veida ražotne Eiropā, paredzēts pabeigt 2030. gados. Līdz tam laikam raktuve saņems finansējumu. Tā kā CO2 cena ES ETS pieaug, ogles palielina elektroenerģijas cenas.

Lai gan Polija nav starp vadošajiem Eiropas automobiļu ražotājiem, taču ir sektors, kas var gūt labumu no pārejas uz elektriskajiem transportlīdzekļiem – tā ir akumulatoru ražošana. Polija 2023. gada aprīlī apsteidza ASV kā valsts ar otro lielāko litija jonu akumulatoru ražošanas jaudu pasaulē. Ražošanas sektors saskata elektromobiļu un enerģijas uzkrāšanas pieaugumu kā milzīgu iespēju. Taču *BloombergNEF* prognoze paredz, ka līdz 2027. gadam Polija var atpalikt no ASV, Vācijas, Ungārijas un Zviedrijas. Arī jaunie Eiropas noteikumi par oglekļa dioksīda emisiju varētu radīt neizdevīgus apstākļus Polijas rūpnīcām.

Polija nav spējusi veiksmīgi uzbūvēt atomelektrostaciju, lai gan centieni to paveikt ir jau kopš 20. gadsimta 70. gadiem. Pirmā iniciatīva 1971. gadā nonāca līdz celtniecības posmam, bet sabruka līdz ar padomju sistēmas likvidāciju un protestiem. Jaunāks projekts, kas tika uzsākts 2009. gadā, iestrēga agrīnā fāzē. Pašlaik kodolprojekts ir vistālāk nonācis kopš komunisma sabrukuma. Projekta tehnoloģiskais partneris ir ASV uzņēmums *Westinghouse*. Sākotnēji oficiāli plānotais atklāšanas datums bija 2033. gads, taču tagad reālāks šķiet 2035. gads. 2024. gada septembrī Polijas valdība izklāstīja plānus spēkstacijas attīstībai tērēt vairāk nekā 60 miljardus zlotu (14,5 miljardus ASV dolāru), kas segtu aptuveni 30 % no kopējām izmaksām. Paredzams, ka pārējo summu nodrošinās ārvalstu aizņēmumi. Gatavību nodrošināt šādus aizņēmumus - līdz 17,1 miljoniem ASV dolāru - paudusi ASV *Eksporta un importa banka* un ASV *Starptautiskā attīstības finanšu korporācija (DFC)*, kas apsver iespēju piešķirt finansējumu 1 miljarda ASV dolāru apmērā. Polija strādā arī pie otras vietas izvēles vēl vienai atomelektrostacijai un plāno lēmumu paziņot līdz 2025. gada beigām. Notiek sarunas par Francijas EDF iesaistīšanu projektā Belhatovā. Vēl viens apsverams publiskā un privātā sektora projekts ir partnerība ar Korejas uzņēmumu *KHNP*.

Valsts naftas uzņēmums *Orlen* plāno līdz 2035. gadam uzbūvēt divus mazo modulāro reaktoru (*SMR*) blokus.

“Pārmaiņu vējš” - Polijā vēja enerģijas attīstība pēdējos gados ir apstājusies, jo tika pieņemti nelabvēlīgi tiesību akti. Tomēr jaunā valdība ir paziņojusi, ka līdz gada beigām tiks pieņemts likumprojekts, ar ko atvieglo noteikumus par sauszemes vēja parku būvniecību. Eiropas Komisija arī ir piekritusi izmantot 194 miljonus eiro lielu finansējumu termināļa būvniecībai, lai atviegлотu jūras vēja parku būvniecību un apkalpošanu Gdaņskas pilsētā. Tas apkalpos arī Polijas pirmo jūras projektu *Baltic Power*, kura būvniecība sāksies šogad.

Notiks arī referendums par vēja ģeneratoru parku. 9. februārī Polijas pilsētas Glubčices iedzīvotāji referendumā balsos par to, vai var turpināt plānotā jaunā sauszemes vēja ģeneratoru parka projekta īstenošanu. Ir vairāki uzņēmumi, kas ir ieinteresēti būvēt vēja elektrostacijas Glubčices apkaimē, kas atrodas netālu no Čehijas robežas. Pret šīm investīcijām aktīvi lobē labējā partija *Konfederacja Nowa Nadzieja*. Partija apgalvo, ka atjaunojamā enerģija ir pārāk dārga un nepietiekami veicina valsts ekonomiku. *Konfederacja Nowa Nadzieja* uzstāj uz ogļu enerģiju kā alternatīvu.

Saules enerģijas bums - saules fotoelektrostaciju jauda Polijā no niecīgas 2018. gadā strauji pieaug a līdz vairāk nekā 19,5 GW līdz 2024. gada augustam, 2023. gadā nodrošinot 8,7 % elektroenerģijas (salīdzinājumā ar 5,7 % 2022. gadā) gan ar saules enerģijas jumtu, gan ar komunālajiem projektiem. Tomēr tas novecojušo elektrotīklu ir novedis līdz tā robežām, kā rezultātā tūkstošiem projektu tika atteikts pieslēgums elektrotīklam novecojušu noteikumu dēļ vai vienkārši pārāk liela elektroenerģijas apjoma dēļ, ko elektrotīkls nevarēja apstrādāt.

Tīrs gaiss - Polijas cīņa ar augstu gaisa piesārņojumu gadiem ilgi ir bijusi vērsta uz apkuri, bet tagad tā sāk risināt arī automašīnu problēmu. No 2024. gada jūnija Varšavā ir pirmā tīra transporta zona (Strefa czystego transportu - SCT) valstī. Pilsēta pakāpeniski aizliegts vecākiem automobiļiem (īpaši ar dīzeļdzinējiem) iebraukt tās centrā. Tomēr būs vairāki izņēmumi. Piemēram, aizliegums līdz 2028. gadam neattieksies uz pilsētas iedzīvotājiem. Krakova, kas Polijā ir bēdīgi slavena ar savu smoga līmeni, bija pirmā, kas

vienojās par tīra transporta zonu, taču tiesa formālu iemeslu dēļ šo likumprojektu atcēla.

Polijā šogad ir iespējamās apkures problēmas. Lai gan šī ziema arī Polijā ir ļoti silta, bez apkures šajā sezonā dzīvot nav iespējams. Sešpadsmit miljoni poļu savas mājas silda, izmantojot centralizēto siltumapgādi, kas ir lielākais centralizētās siltumapgādes klientu skaits starp visām Eiropas valstīm. Lielākajā daļā centralizētās siltumapgādes sistēmu izmanto ogles, un tās tiek uzskatītas par neefektīvām. Eksperti apgalvo, ka šajā nozarē ir "nepietiekami ieguldītas investīcijas, tā ir novecojusi un nerentabla". Klienti visvairāk cieš no pieaugošajām izmaksām. Polija 2024. gada maijā atklāja savu pirmo siltumcentrāli, kas balstīta uz 100 % atjaunojamiem avotiem. Tā tika uzbūvēta ar valsts atbalstu, izmantojot saules enerģiju, siltumsūkņus un siltuma akumulāciju.

Polija ir pārņēmusi ES Padomes prezidentūru - 2025. gada 1. janvārī Polija pārņēma ES Padomes sešu mēnešu rotējošo prezidentūru. Polijas prezidentūras galvenā prioritāte ir drošība. Tā arī iestājas par to, lai tiktu pārtraukts fosilā kurināmā imports no Krievijas. Mērķu realizēšanai uzdevumu ir daudz un tie nav vienkārši, bet poļi saglabā optimismu un enerģiski strādā.